

Отримано: 3 грудня 2019 року

Прорецензовано: 9 грудня 2019 року

Прийнято до друку: 11 грудня 2019 року

e-mail: sukhovaannasukhova@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-8(76)-87-90

Сухова А. В. Стилiстичнi прийоми синтаксису англomовної новели. *Науковi записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 8(76), грудень. С. 87–90.

УДК: 811.111-26'42:82-32

Сухова Анна Вікторівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ СИНТАКСИСУ АНГЛОМОВНОЇ НОВЕЛИ

Статтю присвячено дослідженню мовленнєвої експресії на синтаксичному рівні тексту англomовної новели. У роботі узагальнено наукові підходи до вивчення прийомів стилістичного синтаксису; виявлено стилістичні прийоми, характерні для англomовної новели; здійснено аналіз синтаксичних конструкцій, що мають експресивний потенціал і прагматичну спрямованість. Встановлено, що в англomовній новелі переважають такі прийоми експресивного синтаксису: паралелізм, анафора, епіфора, хіазм і риторичне питання. Попри той факт, що кожен стилістичний прийом індивідуально сприяє загальній експресивності тексту і здійснює значний прагматичний вплив на реципієнта, більший ефект досягається завдяки їх взаємодії.

Ключові слова: англomовна новела, стилістичний прийом, експресивний синтаксис, мовленнєва експресія, прагматичний вплив.

Anna Sukhova,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of Business Foreign Language and Translation Department,
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

SYNTACTICAL STYLISTIC DEVICES OF THE ENGLISH-LANGUAGE SHORT STORY

The article deals with the problem of speech expressiveness on the syntactical level of the English-language short story. The purpose of the research is to discover and analyse syntactical constructions that have expressive potential and pragmatic orientation. The paper examines different scientific approaches to the study of syntactical stylistic devices. The work also presents the results of the analysis devoted to stylistic devices functioning in the English-language short story. This analysis made it possible to identify the most widespread stylistic devices, among which there are parallelism, anaphora, epiphora, chiasmus and rhetorical question. It is proved that the English-language short story is characterised by the prevalence of neutral style, however it does not mean that this type of text lacks expressiveness. Each of the above-mentioned stylistic devices used in the English-language short story fosters expressiveness of the whole fiction text and has pragmatic potential with the help of which the recipient is influenced in a particular way. Despite this, it is essential to emphasize that the English-language short story is a complex coherent system and all its components closely interact and complement each other. Therefore, interaction of various stylistic devices within the text promotes greater speech expressiveness and pragmatic effect on the addressee.

Key words: English-language short story, stylistic device, expressive syntax, speech expressiveness, pragmatic effect.

Вступ. Провідною ознакою художнього стилю мовлення є експресивність, що реалізується на різних рівнях тексту. Мовленнєва експресія властива як лексичному складу тексту, так і його синтаксичній організації. Висловлення являє собою мінімальну одиницю комунікативного синтаксису, яка є не тільки безпосередньою реалізацією у мовленні речення-конструкції, але й продуктом завершеного акту комунікації, мовленнєвим втіленням думки, волі, стану, почуттів мовця. Експресивність висловлення – це, передусім, властивість мовної одиниці підсилувати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови з боку автора повідомлення [4, с. 90].

Синтаксис як частина форми художнього тексту є доволі змістовним, будова синтаксичної конструкції відбиває авторське світосприйняття через специфічне розташування окремих структурних елементів. Синтаксична будова тексту є одним із визначальних чинників емоційно-експресивного впливу на читача. Експресивність синтаксичної структури як семантичної категорії формується, з одного боку, її мовною нормою, а з іншого – як стилістичної категорії – відхиленням від норми, яке носить структурний, семантичний і функціональний характер [6, с. 93–94].

Цікавими для дослідження з прагмастилістичної точки зору є саме ті моделі речень, що не відповідають певним нормам синтаксису. В результаті здійснення автором навмисних відхилень від традиційної моделі речення стає стилістично забарвленим, тобто набуває експресивного потенціалу. Тексти англomовних новел є експресивно насиченими завдяки вживанню різних стилістичних прийомів, вивченню яких присвячена пропонувана стаття.

Достатньо велика кількість наукових праць, в яких представлено результати дослідження експресивного синтаксису, свідчить про певну ступінь вивченості питання. Окреслену проблематику досліджували І. В. Арнольд, Ш. Баллі, М. П. Брандес, І. Р. Гальперін, Н. В. Гуйванюк, С. А. Іванчикова, О. М. Мороховський, Д. Е. Розенталь, Ю. М. Скребнєв, Б. Совінські та ін. Однак ми наголошуємо на тому, що кожний окремий контекст має свої власні особливості функціонування стилістичних прийомів. Від типу тексту, зокрема від його композиційно-стилістичної структури, залежить ступінь експресивності тих чи інших синтаксично-стилістичних засобів, відповідно й сила загальної експресивності конкретного художнього тексту. Тому системний аналіз синтаксичного рівня англomовної новели в прагмастилістичному аспекті видається **актуальним** для нашої роботи.

Мета дослідження полягає у вивченні шляхів створення експресивності завдяки застосуванню стилістичних прийомів синтаксису. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: (1) дослідити синтаксичний рівень англomовної новели; (2) виявити характерні для англomовної новели стилістичні прийоми та проаналізувати специфіку їх функціонування;

(3) з'ясувати роль синтаксичних стилістичних прийомів у сприянні експресивності тексту та здійсненні прагматичного впливу.

Матеріалом дослідження слугували тексти англомовних новел 19–20 століть.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стилiстичний прийом трактується не просто як відхилення від загально-вживаної норми мови, а як узагальнене, типізоване відтворення нейтральних і виразних фактів мови в різноманітних літературних стилях мовлення [3, с. 47].

Існують різні класифікації стилістичних прийомів на синтаксичному рівні. Проте зауважимо, що попри відмінності в найменуванні певних понять, в основі більшості класифікацій лежать схожі критерії виокремлення головних стилістичних прийомів. Наше дослідження базується на концепції О. М. Мороховського, згідно з якою всі синтаксичні стилістичні прийоми поділяються на три групи: прийоми, що ґрунтуються на формальній і смисловій взаємодії кількох синтаксичних конструкцій або моделей речень у певному контексті (паралелізм, хіазм, анафора, епіфора); прийоми, що ґрунтуються на транспозиції значення стилістичної структури або моделі речення у певному контексті (риторичне питання); прийоми, що ґрунтуються на транспозиції значення способу граматичного зв'язку між компонентами речень або реченнями (парцеляція, заміна сурядності на підрядність, заміна підрядності на сурядність) [5, с. 139, 151].

У статті пропонується аналіз тих стилістичних прийомів, які широко представлені на синтаксичному рівні англомовної новели та виконують експресивну функцію, що становить інтерес для лінгвопрагматичних і лінгвостилістичних досліджень. Результати аналізу показали, що в англомовній новелі переважають наступні прийоми: паралелізм, анафора, епіфора, хіазм, риторичне питання.

Паралелізм є такою композицією висловлення, в якій окремі частини побудовано однотипно, тобто структура одного речення (або його частини) повторюється в іншому реченні у складі висловлення. Паралелізм синтаксичних конструкцій несе художньо-емоційне навантаження, створює ритмічну організацію висловлення та завдяки своїй одноманітності слугує фоном для емпатичного виділення необхідного слова або відрізка висловлення [3, с. 233–234].

Терміном «анафора» позначається повторення початкових елементів у низці суміжних речень, що призводить до акцентування уваги на цих елементах та їх кращому запам'ятовуванню читачем. Анафоричному повтору протиставляється стилістичний прийом «епіфора», що також широко застосовується в текстах англомовних новел. Епіфорою називається тотожність кінцевих елементів двох або більшої кількості синтаксичних одиниць (висловлень, речень, абзаців тощо). До таких видів повтору можуть бути задіяні не тільки слова або словосполучення, але й цілі речення, абзаци та навіть більші за обсягом одиниці тексту [7, с. 140–141].

Ще одним маркером експресивності синтаксису англомовної новели слугує хіазм, що визначається як синтаксичний стилістичний прийом, а саме різновид паралелізму, що полягає у зміні синтаксичних зв'язків між повторюваними членами паралельної структури. Цей прийом полягає у «хрестоподібному» розташуванні елементів двох словосполучень, об'єднаних спільним членом [5, с. 154].

Крім того, у практичному матеріалі нашого дослідження функціонують риторичні питання. Це дієвий прийом емоційного впливу, що має форму питального речення, але імплікує твердження або заперечення певного факту і не передбачає відповіді [2, с. 324].

Автор художнього тексту, як правило, використовує риторичні питання для того, щоб привернути увагу адресата, здійснити сильне враження, підвищити емоційний тон, створити піднесеність. Такий стилістичний прийом заохочує читача до роздумів та викликає в нього певні переживання, в результаті чого читач стає більш активним і самостійно доходить висновків. Варто зазначити, що транспозиція питальних речень можлива не лише завдяки переходу риторичного питання в емпатичне твердження, але й у спонукальне або окличне речення, обов'язково більш експресивне, ніж форми без транспозиції [1, с. 117–119].

Основою для аналізу мовностилістичних особливостей англомовної новели є опозиція «нейтральність / експресивність». У досліджуваному типі тексту переважає нейтральний стиль мовлення, на тлі якого використовуються різноманітні стилістично марковані елементи. Це створює контраст, що надає художньому тексту велику ступінь експресивності. Система синтаксично-стилістичних засобів і прийомів сприяє вираженню імпліцитного смислу, що не формується за допомогою прямих лексичних засобів і традиційних синтаксичних моделей. Розглянемо особливості функціонування вищевикладених стилістичних прийомів синтаксису на прикладах із англомовних новел.

Досить поширеним явищем є вживання синтаксичного паралелізму, прикладом якого є такий уривок:

He wanted to enjoy himself. He would listen to no expostulations. He left his wife and his office. He had a little money and he spent two happy years in the various capitals of Europe [11, с. 17].

Запропонований приклад відображає повний паралелізм синтаксичних конструкцій. Структура всіх чотирьох речень є схожою за такими критеріями: прямий порядок слів; однаковий підмет (*He*), що займає ініціальну позицію в кожному представленому реченні; однакова видо-часова форма присудків (*Active Voice, Past Simple*, за виключенням одного – *would listen*). Більш того, всі паралельні моделі речень об'єднані спільною темою – розкриття характеру персонажа, який дуже легковажно ставиться до життя.

Наші спостереження показали, що синтаксичний паралелізм виконує не лише текстотвірну, але й експресивну функцію. За допомогою паралельних конструкцій висвітлюються певні компоненти висловлення та інтенсифікується його загальне значення. Експресивний ефект підсилюється й лексичним наповненням речень, утворених за принципом паралелізму.

Крім того, в англомовній новелі зафіксовано випадки функціонування частково паралельних синтаксичних конструкцій, що також мають експресивний потенціал, проте значно менший у порівнянні з повним паралелізмом. Тим не менш, шляхом взаємодії з іншими стилістичними засобами та прийомами, частковий паралелізм сприяє реалізації прагматичної настанови тексту.

Характерною рисою експресивного синтаксису англомовної новели є також анафора. Анафора представлена в нижче-наведених уривках:

1. *He guessed his father had looked pretty worried. He guessed he'd think it was something when he came home with the turkey slung over his shoulder* [12].

2. *At times he was lost in thought, and at times there was a perturbed and restless wandering of the eye that bespoke a mind but ill at ease* [9].

Обидва приклади містять анафоричні повтори, що додають мовленню виразності. Перший уривок характеризується тотожністю початкових елементів двох граматично незалежних речень (*He guessed*). Другий уривок містить однакові елементи на початку кожної з двох самостійних частин одного складносурядного речення (*At times*). Істотний вклад у створення експресивності роблять і лексичні засоби виразності, як-от, у другому прикладі: метафори, епітети, синекдоха. Така взаємодія стилістичних засобів і прийомів у стислому відрізку тексту називається конвергенцією. Зауважимо, що цей тип висунення сприяє виконанню новелою не тільки експресивної, але й прагматичної функції.

У наступних прикладах автором застосовано такий вид повтору, як епіфора:

1. *"We never have seen a house with a secret panel!" June Star shrieked. "Let's go to the house with the secret panel! Hey Pop, can't we go see the house with the secret panel* [12]."

2. *Ruller gets out turkeys for us. Ruller got it in the woods, chased it dead. Yes, he's a very unusual child. Ruller wondered suddenly if he were an unusual child. It came down on him in an instant: he was ... an ... unusual ... child* [12].

Завдяки епіфорі, тобто повторенню однакових лексичних одиниць наприкінці кожної синтаксичної конструкції, створюється певний ритм прозового тексту. Епіфора, подібно анафорі, є засобом фокусування уваги читача на певних елементах експресивно-емоційного фону художнього тексту. Перший приклад демонструє емоції дітей, які намагаються вмовити батька поїхати до таємничого, на їхню думку, місця (*a house with a secret panel*) та потішаються ймовірністю цієї хвилюючої подорожі. Другий приклад передає внутрішні хвилювання «незвичайної» дитини (*an unusual child*): з одного боку, хлопчик розуміє, що не завжди вигідно вирізняється серед інших дітей, а з іншого – намагається сприймати цей факт позитивно. Зауважимо, що ще більшої експресивності сприяє паралелізм речень, специфіку якого ми проаналізували вище.

Вживання хіазму прослідковується в такому реченні:

The princess will remain captive to the astrologer; and the astrologer bound up in magic slumber by the princess, until the last day, unless the mystic hand shall grasp the fated key, and dispel the whole charm of this enchanted mountain [8].

У поданому прикладі відбувається перестановка підмета та додатка. Зокрема, підмет (*the princess*) із першої частини речення перетворюється на додаток у другій частині, а додаток (*the astrologer*) – на підмет, що призводить до симетрії двох частин синтаксичної конструкції, об'єднаних сурядним зв'язком. Таким чином, шляхом взаємообміну функцій між двома членами речення автор оживляє рух повідомлення в новелі та зосереджує увагу читача на найголовнішій у висловленні інформації, що є важливою стильовою рисою англійської новели як динамічного й лаконічного типу тексту.

Розглянемо також риторичні питання, що сприяють експресивності тексту, на матеріалі англійської новели:

1. *I looked down. It was the First of the Barons with the black bag and an umbrella. Was I mad? Was I sane? He was asking me to share the latter. But I was exceedingly nice, a trifle diffident, appropriately reverential. Together we walked through the mud and slush* [10].

Приклад демонструє функціонування риторичних питань (*Was I mad? Was I sane?*), що є паралельними за структурою та схожими за значенням попри той факт, що прикметники *mad* та *sane* є антонімами. Запропонований уривок є частиною монологу жінки, присвяченого історії знайомства з бароном, який викликав у неї інтерес задовго до їхньої першої бесіди. Відчувається, що під час знайомства панує атмосфера ніяковості, жінка почувається невпевнено, тим не менш намагається справити враження на барона. Риторичні питання показують, що вона сама не може повірити в те, що такий чоловік, як барон звернув на неї увагу. Це яскравий приклад того, як за допомогою риторичних питань розкривається імпліцитний зміст із емоційною доміантою.

2. *The genii who watch over the place were obedient to my magic power, and revealed to me the spells by which the whole garden had been, as it were, conjured into existence, and by which it was rendered invisible. Such a palace and garden, O king, can I make for thee, even here, on the mountain above the city. Do I know all the secret spells? And am I not in possession of the book of knowledge of Solomon the Wise* [8]?

Якщо у попередньому прикладі персонаж намагається запевнити себе в реальності омріяної ситуації, то в цьому – персонаж запевняє співрозмовника у своїй здатності надати йому допомогу. Завдяки риторичним питанням мудрець не дозволяє поставити під сумнів свої глибокі знання та величезний досвід. Важливо, що два або низка риторичних питань, поставлених один за одним, є засобом емоційно сильного твердження.

У самих риторичних запитаннях уже криється погодження чи непогодження з вимовленою реплікою: в першому випадку безсумнівно заперечення божевілля жінки, а в другому – навпаки, підтвердження того, що мудрецю дійсно відомі певні таємниці світобудови та підвладні магічні сили. Важливо, що риторичні питання трапляються в англійській новелі здебільшого в монологічному мовленні у таких композиційно-мовленневих формах, як повідомлення або роздум.

Висновки та перспективи. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що англійська новела, як і будь-який інший тип художнього тексту, характеризується наявністю експресивного потенціалу. Експресивності сприяють різноманітні засоби і прийоми як на лексичному, так і на синтаксичному рівнях тексту. Серед синтаксичних стилістичних прийомів у межах дослідження виявлено та проаналізовано паралелізм, анафору, епіфору, хіазм і риторичне питання. За допомогою зазначених стилістичних прийомів, крім того, що новела набуває експресивності, встановлюється контакт із адресатом, підсилюється емоційний фон і емпатичність художнього тексту, здійснюється прагматичний вплив на реципієнта. За нашими спостереженнями, завдяки функціонуванню стилістичних прийомів синтаксису в сукупності досягається більший ефект. Тому вважаємо за необхідне дослідити взаємозв'язок і взаємозумовленість різних елементів у межах складної цілісної системи, що являє собою англійську новелу. Перспективи подальших розвідок також вбачаємо в більш детальному вивченні прагматичних характеристик синтаксичного рівня тексту англійської новели, зокрема її синтаксичних засобів виразності.

Література:

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. 5-е изд., испр. и доп. Москва : Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка : учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Высшая школа, 1983. 272 с.
3. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. Москва : Изд-во л-ры на иностр. яз., 1958. 460 с.
4. Гуйванюк Н. В. Лексичні й синтаксичні експресеми як засіб суб'єктивізації висловлення (на матеріалі творів буковинських письменників). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Чернівці, 2011. Вип. 7. С. 90–96.
5. Мореховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка : учеб. пособие. Киев : Высшая школа, 1984. 248 с.
6. Паров'як І. І. Статус конструкцій експресивного синтаксису в системі синтаксичних одиниць. *Наукові праці*. Миколаїв, 2013. Вип. 207. С. 91–94.
7. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка : учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. 2-е изд., испр. Москва : Изд-во АСТ, 2003. 221, [3] с. (на англ. яз.).

Джерела ілюстративного матеріалу:

8. Irving W. The Legend of the Arabian Astrologer. URL: <http://www.unz.org/Pub/IrvingWashington-1935v02-00090>.
9. Irving W. The Spectre Bridegroom. URL: <http://pinkmonkey.com/dl/library1/irvng016.pdf>.
10. Mansfield K. The Baron. URL: <http://www.katherinemansfieldsociety.org/assets/KM-Stories/THE-BARON1910.pdf>.
11. Maugham S. Selected Stories. Вінниця : Теза, 2010. 181 с.
12. O'Connor F. The Complete Stories. URL: http://s3.amazonaws.com/dfc_attachments/public/documents/3205162/The-Complete-Stories-Flannery-OConnor.pdf.